

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS KORMÁNYZÁSTANI
KUTATÓMŰHELY

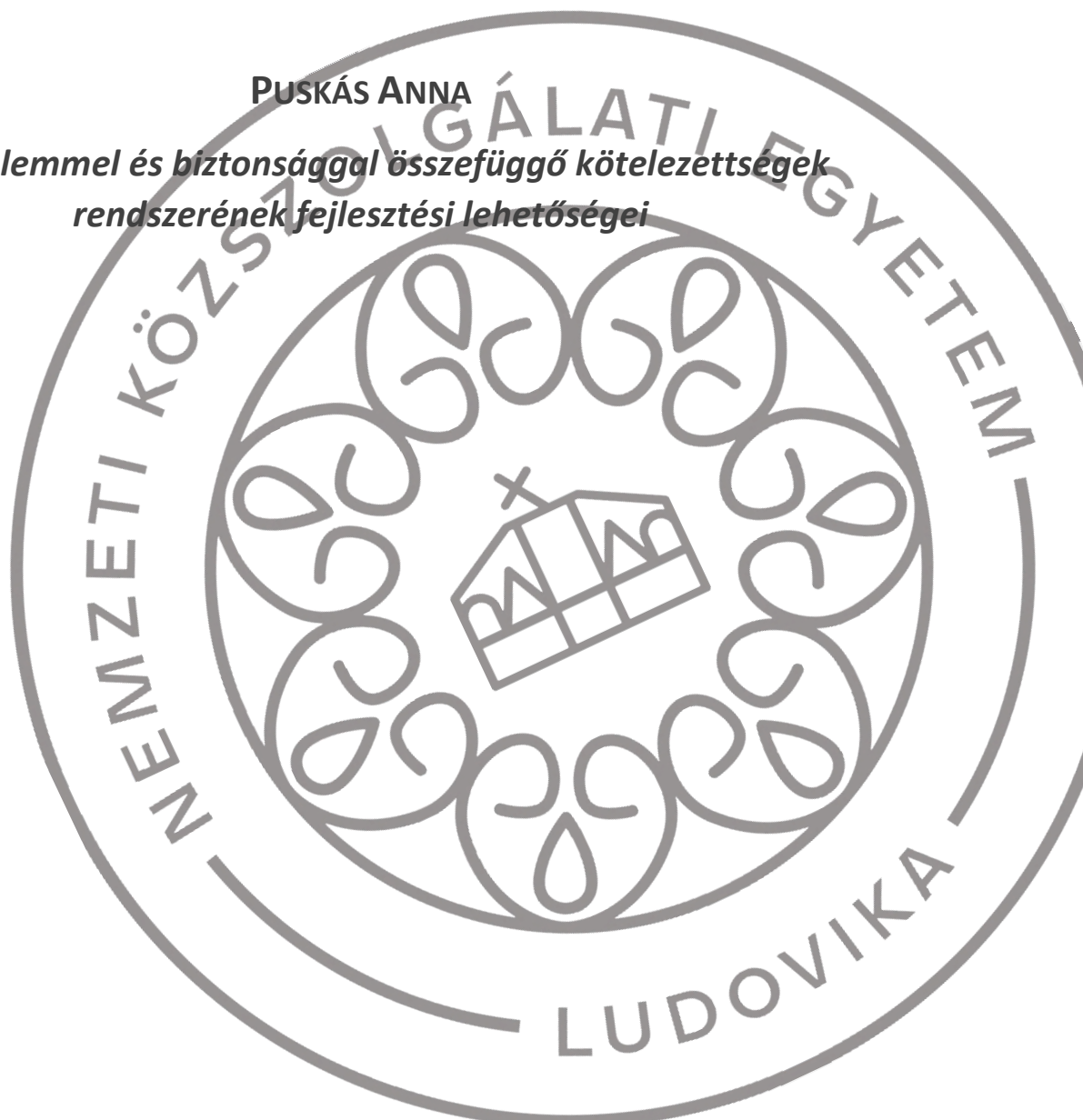

VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS
KORMÁNYZÁSTANI MŰHELYTANULMÁNYOK

2024/15.

PUSKÁS ANNA

*A védelemmel és biztonsággal összefüggő kötelezettségek
rendszerének fejlesztési lehetőségei*

Rólunk

A műhelytanulmány (working paper) műfaja lehetőséget biztosít arra, hogy a még vállaltan nem teljesen kész munkák szélesebb körben elérhetővé váljanak. Ezzel egyrészt gyorsabban juthatnak el a kutatási részeredmények a szakértői közönséghez, másrészt a közzététel a végleges tanulmány ismertségét is növelheti, végül a megjelenés egyfajta védettséget is jelent, és bizonyítékot, hogy a később publikálendő szövegben szereplő gondolatokat a working paper közzétételekor a szerző már megfogalmazta.

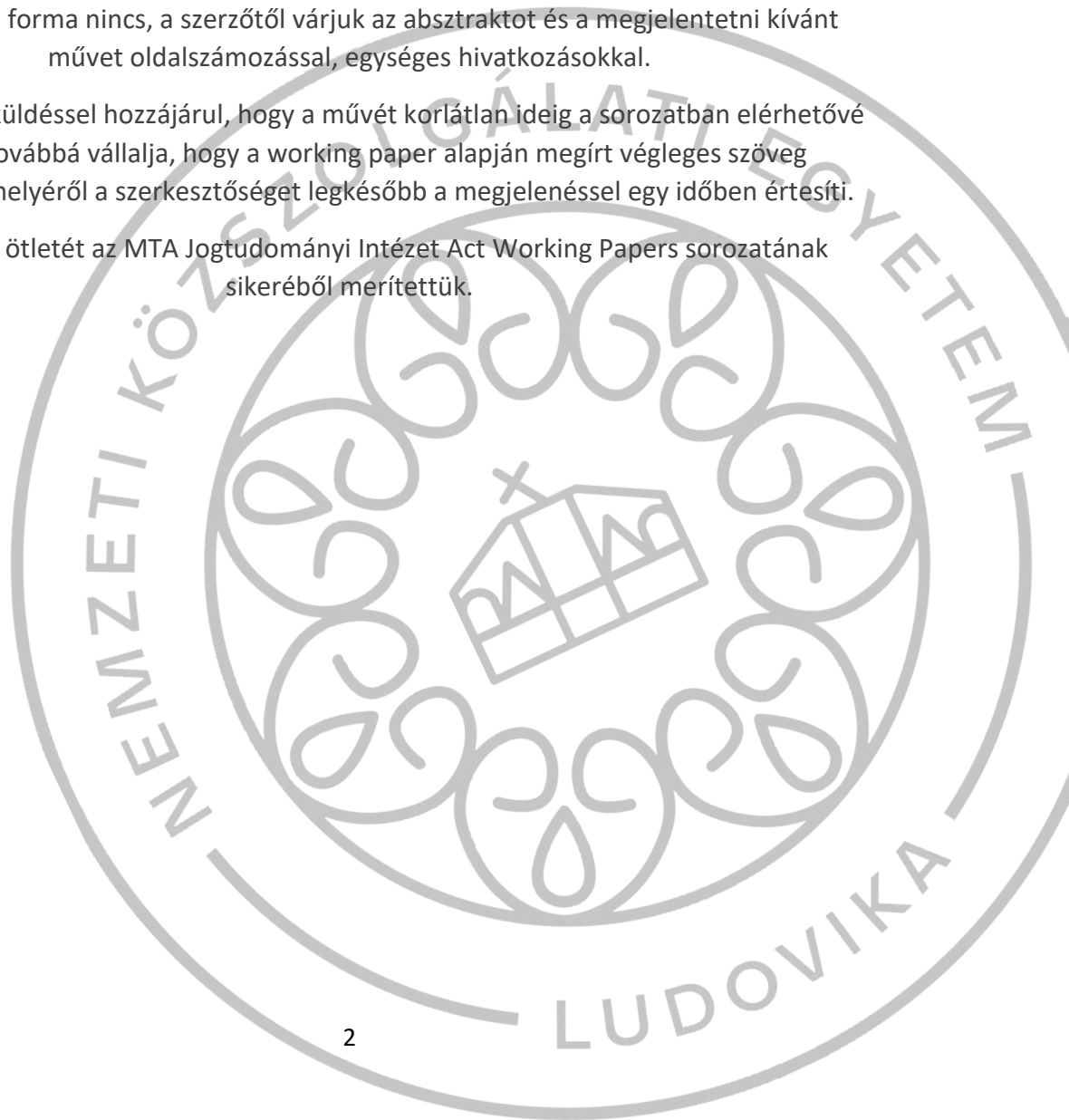
A Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok célja, hogy a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely küldetéséhez kapcsolódó területek kutatási eredményeit a formális publikációt megelőzően biztosítsa, segítve a láthatóságot, a friss kutatási eredmények gyors közzétételét, megosztását és a tudományos vitát.

A beküldéssel a szerzők vállalják, hogy a mű megírásakor az akadémiai őszinteség szabályai és a tudományosság általánosan elfogadott mércéje szerint jártak el. A sorozatban való megjelenésnek nem feltétele a szakmai lektorálás.

A műfaji jellegből adódóan a leadott szövegekre vonatkozó terjedelmi korlát és egységes megjelenési forma nincs, a szerzőtől várjuk az absztraktot és a megjelentetni kívánt művet oldalszámozással, egységes hivatkozásokkal.

A szerző a beküldéssel hozzájárul, hogy a művét korlátlan ideig a sorozatban elérhetővé tegyék, továbbá vállalja, hogy a working paper alapján megírt végleges szöveg megjelenési helyéről a szerkesztőséget legkésőbb a megjelenéssel egy időben értesíti.

A kiadvány ötletét az MTA Jogtudományi Intézet Act Working Papers sorozatának sikeréből merítettük.

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2024/15.

Szerző:

Dr. Puskás Anna

Szerkesztő:

Dr. Kádár Pál dandártábornok PhD

Kiadja

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

Kiadó képviselője

Dr. Kádár Pál dandártábornok PhD

ISSN szám

2786-2283

A kézirat lezárva: 2024. október 1.

Elérhetőség:

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

1441 Budapest, Pf.: 60

Cím: 1083 Bp., Ludovika tér 2.

Központi szám: 36 (1) 432-9000

A VÉDELEMMEL ÉS BIZTONSÁGGAL ÖSSZEFÜGGŐ KÖTELEZETTSÉGEK RENDSZERÉNEK FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI²

Bevezetés

Az államok történelmük kezdete óta folyamatosan szembesülnek az állami terület és a határok védelmének kihívásával, melynek érdekében fegyveres erőket tartanak fenn és speciális állami apparátust működtetnek, amelynek feladata a védelem megszervezése és irányítása. A honvédelmére irányuló egyéni személyi és vagyoni hozzájárulás kötelezettsége – a hadviselésben való részvételi kötelezettség – így igen korán szabályozásra, intézményesítésre került. Míg a már a hátországot sem kímélő, a pusztítóerő növekedésével bekövetkező változások a hadviselésben az állampolgároknak a polgári személyek és javak védelmébe való bevonását, vagyis a polgári védelmi kötelezettség (légoltalmi kötelezettség)³ megszervezését is szükségessé tette. A védelmi és biztonsági kötelezettségek jelenleg hatályos alaptörvényi katalógusa így egy organikus fejlődés következménye, amelynek tartalma az aktuális biztonsági kihívások és az állam azok kezelésében vállalt szerepe tükrében formálódott.

Jelen tanulmány egyrészt bemutatja az Alaptörvény kilencedik, tizedik, majd tizenkettedik módosításával, illetve az erre épülő sarkalatos törvényi szabályozási – különösen a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Vbö.), valamint a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Hvt.) jelentette – reformmal bekövetkezett változásokat a védelmi és biztonsági kötelezettségek szabályozása kapcsán.⁴ Másrészt rá kíván világítani a jelenleg hatályos szabályozás néhány további fejlesztési lehetőségére, részben a korábbi szabályozás és alkotmánybírói jogértelmezés, részben a reform mögött meghúzódó indokok és érvelés, részben nemzetközi példák alapján.

¹ Tudományos munkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék, ORCID: 0000-0003-3947-3684

² A mű TKP2021-NVA-16 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2021 pályázati program finanszírozásában valósult meg

³ A polgári védelem kialakulásáról lásd bővebben: Kozák Attila – Hornyacsek Júlia (2012): A polgári védelem kialakulása, szerepe a katasztrófavédelem egységes rendszerében. In: *Bolyai Szemle*, 21. évf. 2. sz., pp. 157-184.

⁴ Az Alaptörvény módosításának Hvt.-vel és Vbö.-vel való összefüggéseiről a védelmi és biztonsági kötelezettségek tekintetében bővebben lásd: Puskás Anna (2023): Az új honvédelmi törvény és a védelmi és biztonsági szabályozás reformjának összefüggései. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2023/7., p. 10.

1. A védelmi és biztonsági kötelezettségek rendszerével összefüggő jogi keretek változása

Az Alaptörvény XXXI. cikke rögzíti az állampolgárok a haza védelmére vonatkozó kötelezettségeit. A cikk (1) bekezdését az Alaptörvény tizenkettedik módosítása egy további mondatral egészített ki, mely szerint „A haza védelme nemzeti ügy”⁵. A módosítás indoklása szerint az Alaptörvény-módosítás egyrészt ezzel alkotmányos szintre emelte az eddig is már sarkalatos törvényi (Hvt. és Vbö.) szinten deklarált alapelvet, másrészt hangsúlyozni kívánja, hogy az nem csupán az állam feladata, *„hanem az egész nemzet ügye, amelyhez kapcsolódnak az Alaptörvény XXXI. cikkében szereplő az ország lakosságát, a magyar állampolgárokat, szervezeteket terhelő honvédelmi kötelezettségek”*.⁶ Ez összhangban van a Vbö. elfogadása mögött meghúzódó azon motivációval, amely szerint az állampolgárok elhivatottságát és társadalmi szerepvállalását kívánta erősíteni a haza védelmének és biztonságának garantálásában.⁷

Az Alaptörvény XXXI. cikke egyébként érdemben nem változtatott a 2011. december 31-ig hatályos – a sorkatonai szolgálat 2004-ben történt kivezetését követő – alkotmányos szabályozáson⁸ az állampolgári kötelezettségek katalógusa, illetve a kötelezetti kör alkotmányos keretei tekintetében. Az Alaptörvény személyes szolgálat útján teljesítendő kötelezettségként a hadkötelezettséget, a honvédelmi munkakötelezettséget és a polgári védelmi kötelezettséget, valamint a mindenkire kiterjedő, vagyoni szolgálattal teljesítendő gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettséget nevesíti. Az Alaptörvény 2022. november 1-jével hatályba lépett kilencedik módosítása is csupán a különleges jogrendi katalógus reformjához igazította az e cikkben foglaltakat, így például a korábban megelőző védelmi helyzetben országgyűlési döntés alapján bevezethető, rendkívüli állapot esetén bevezetendő hadkötelezettséget a hadiállapot esetére szűkítette le.⁹

A Vbö. elfogadása annyiban hozott e területen változást, hogy egyrészt bevezette a XXXI. cikkben szereplő kötelezettségek tekintetében a(z) Alaptörvény által egyébként nem használt) „védelmi és biztonsági kötelezettségek” fogalmát egyfajta ernyőfogalomként. Eszerint a védelmi és biztonsági kötelezettségek magában foglalnak minden, *„az ország és a nemzet védelme és biztonságának fenntartása és fejlesztése érdekében az állam által természetes személyek, jogi személyek, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek részére meghatározható kötelezettség”*-et.¹⁰

Ezzel együtt egységes célrendszert, alapelveket és ágazatokon átívelő keretszabályokat biztosított¹¹ azon esetekben, ahol korábban a honvédelmi és katasztrófavédelmi ágazati

⁵ Magyarország Alaptörvénye, XXXI. cikk (1) bekezdés

⁶ Magyarország Alaptörvényének tizenkettedik módosítása indoklás

⁷ 2021. évi XCIII. törvény indoklás a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvényhez, Általános indoklás

⁸ A Magyar Köztársaság Alkotmánya (hatályos: 2011. december 31-ig). Forrás: <https://alkotmanybirosag.hu/alkotmany-1989/> (Letöltés ideje: 2024.09.28.)

⁹ Magyarország Alaptörvénye, XXXI. cikk

¹⁰ A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Vbö.), 5. § 17. pont

¹¹ Vbö. 6-7. §

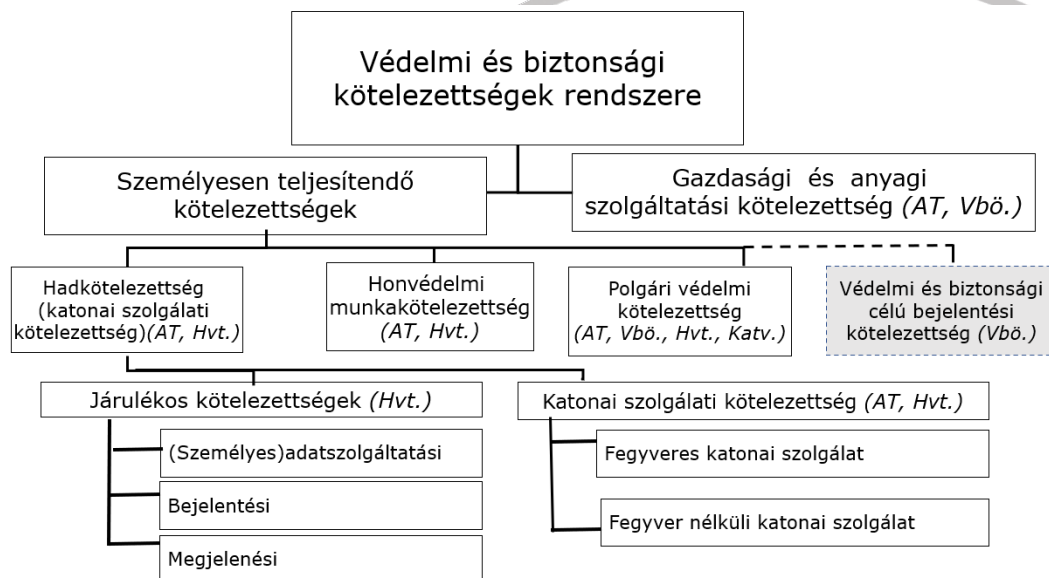

törvényi és rendeleti szabályozás párhuzamosan rendelkezett (lásd polgári védelemre és gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségre vonatkozó egyes rendelkezések). E megoldással arra is rámutat a jogalkotó, hogy „a védelem komplexitása ma már nem szorítható be tisztán honvédelmi-, rendvédelmi- vagy más ágazatok keretei közé, a kapcsolódó kötelezettségrendszernek is komplexebbnek kell lennie a korábinál.”¹²

Az ágazati jogforrások csupán a szakterületi sajátosságok tekintetében őrizték meg önálló szabályozási hatásköröket a mind honvédelmi, mind katasztrófavédelmi dimenzióval rendelkező kötelezettségek esetén. Ugyanakkor a tisztán honvédelmi jellegű kötelezettségek esetén továbbra is fenntartotta a Hvt. előjogát (hadkötelezettség (katonai szolgálati kötelezettség); honvédelmi munkakötelezettség).

Másrészt, az alaptörvényi katalógust kiegészítve bevezette a védelmi és biztonsági célú bejelentési kötelezettség, mint „kvázi-kötelezettség” kategóriáját. E kötelezettségi forma a Vbö. indokolása szerint a korábban a katasztrófavédelmi törvényben létező jelzési kötelezettséget bővítette ki, amely így „az átfogó védelmi és biztonsági megközelítés követelményét és a fokozatosság elvét érvényesítve jeleníti meg”.¹³

A kötelezettségek rendszerét, valamint szabályozásuk forrását az 1. számú ábra foglalja össze. A következő fejezet egyes alfejezetei ezeket veszik végig tételesen.

1. ábra: Védelmi és biztonsági kötelezettségek rendszere (szerző szerk.)¹⁴

¹² Kádár Pál – Till Szabolcs (2023): A védelemmel és biztonsággal összefüggő kötelezettségek – a Vbö. II. fejezete. In: Kádár Pál (szerk.): *A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja*. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Védelmi és Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, p. 120.

¹³ 2021. évi XCIII. törvény indokolás a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvényhez Részletes indokolás 19. §

¹⁴ Puskás Anna (2023): Az új honvédelmi törvény és a védelmi és biztonsági szabályozás reformjának összefüggései. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2023/7., p. 10.

2. Védelmi és biztonsági kötelezettségek megújult szabályozása és a fejlesztés lehetőségei

2.1. Hadkötelezettség: katonai szolgálati kötelezettség és járulékos kötelezettségek

Bár a hadkötelezettségre¹⁵ vonatkozó szabályok tekintetében sem hozott gyökeres változást a jogszabályi reform, néhány módosítást mégis érdemes kiemelni. Az egyik a katonai szolgálati kötelezettséghez kapcsolódó járulékos kötelezettségekre (adatszolgáltatási, bejelentési és megjelenési kötelezettség) vonatkozó szabályok átemelése a honvédségi adatkezelésre vonatkozó törvényből¹⁶ a Hvt.-be, valamint azok (részbeni) végrehajthatóságának lehetősége különleges jogrend kihirdetésétől, hadkötelezettség bevezetésétől függetlenül¹⁷ (kivéve a megjelenési kötelezettség egyes eseteit). Utóbbi fontos változás egyrészt kiküszöbölte a megelőző védelmi helyzet kiesésével létrejövő „úrt”,¹⁸ másrészt pedig a felkészülés hatékonyságának javítását – a hadkötelezettség bevezetésének pillanatára naprakész nyilvántartások rendelkezésre állását – is szolgálja. Teljesítésük elrendelése szolgálatra való behívást azonban nem eredményezhet (a hadiállapot kihirdetésének kezdeményezését követő időszak kivételével)¹⁹. Till Szabolcs tanulmányában az Alaptörvény 9. módosítása kapcsán felveti „a honvédelmi kötelezettségrendszerrel kapcsolódó szabályok mélyebb áttekintésének hiányát”, kiemelve a megelőző védelmi helyzet kivezetéséből adódó kihívásokat különösen a kiképzés tekintetében, amely így „béke időszakában csak önkéntes jelentkezésre alapított kiképzéssel, részlegesen váltható ki. Hadiállapotban ugyanakkor a megnövekedett kiképzési igény kellő mélységű biztosítása éppen a katonai képességek elvonását eredményezi egy hipotetikus eszkalációs fázis kritikus időszakában.”²⁰

Megemlítendő továbbá a kiképzett és kiképzetlen hadkötelesek kategóriájának elválasztása, a korábbi Hvt.-ben is szereplő differenciált felső korhatár megtartásával. Újdonság azonban, hogy a kiképzett hadkötelesek esetében a katonai tapasztalat figyelembevételére a katonai szolgálatot követő 10 évben kerül sor,²¹ mely időszakban a rá vonatkozó felső korhatár a hivatásos katonai szolgálat felső korhatárának betöltéséhez kötött. A 10 év leteltét követően

¹⁵ A hadkötelezettség szabályozásának történeti változásaival összefüggésben lásd bővebben: Petruska Ferenc: Military Conscription in Hungary - Previous and Current Regulations and Future Prospects. In: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2024/4.

¹⁶ Vö. 2013. évi XCVII. törvény a honvédségi adatkezelésről, az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos katonai igazgatási feladatokról; 2022. évi XXI. törvény a honvédelmi adatkezelésekről

¹⁷ a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Hvt.), 19. § (4)

¹⁸ Balogh András József – Till Szabolcs Péter (2022): Új szabályozás, régi gondolatok, avagy aktuális kérdések a (hon)védelmi tevékenység hatékonyságának jogi alapjai kapcsán. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/29.

¹⁹ T/17432. számú törvényjavaslat indokolással – a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Általános indokolás; Részletes indokolás 19. §

²⁰ Till Szabolcs Péter (2024): A védelmi és biztonsági szabályozási reform különleges jogrendi működési tapasztalatai, az alkotmányos szintű szabályozás fejlesztésének lehetséges irányai. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2024/3., p. 6.

²¹ A 2011-es Hvt. szerint: „A kiképzett tartalékos állományba a Honvédség állományából kikerült, korábban a) hivatásos, szerződéses, önkéntes tartalékos katonai szolgálatot, b) hallgatói, honvéd tisztjelölti vagy altisztjelölti szolgálatot vagy c) honvédelmi szervezetnél katonai alapkiképzést, alapfelkészítést, vagy annak valamely modulját teljesített férfi tartozik.” Forrás: 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, 41. § (4) bekezdés

azonban e személy is kiképzetlen hadkötelesnek minősül. A jogszabályváltozás egyebekben nem érintette a hadkötelezettség feltételeit, így például a fennálló nemi korlátot,²² valamint a békeidőszakban önkéntességen alapuló haderő 2004 óta érvényben levő koncepcióját.

Harmadrészt az új Hvt. által tett fogalmi tisztázás emelendő ki, amely határozottan elválasztja a hadköteles és a hadkötelezett fogalmát. Míg az első minden magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú, magyar állampolgárságú férfira kiterjed, addig a második alatt a tényleges katonai szolgálatra behívott hadköteleseket érti a jogalkotó.²³

Megvizsgálva a védelmi és biztonsági kötelezettségekkel összefüggő, a Hvt. által kormányrendeleti szabályozási körbe delegált kérdéseket, két szabályozási tárgykör kapcsán nem született még a Hvt. 2021-es elfogadását követően Kormányrendelet: a hadkötelezettség teljesítésével összefüggő egyes költségek megtérítésének és a díjazások folyósításának szabályairól, valamint a hadkötelezettségtől eltérő időszakban a járulékos kötelezettségek teljesítésére vonatkozó szabályokról és eljárásról.

Jogalkotási forma	A Hvt. felhatalmazó rendelkezései	Jogszabály megnevezése
Korm.r.	8. a hadkötelezettség teljesítésével összefüggő egyes költségek megtérítésének és a díjazások folyósításának szabályait,	-
	16. a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatokra történő felkészítés követelményeit,	Hvt. vhr. ²⁴
	18. a hadkötelezettségtől eltérő időszakban a járulékos kötelezettségek teljesítésére vonatkozó szabályokat és az eljárást, valamint a meghagyásba bevont szervek és szervezetek által elvégzendő meghagyási feladatok ellenőrzésének rendjét,	Hvt. vhr.
	20. a meghagyással kapcsolatos eljárásnak és a meghagyásba bevont szervek besorolásának a szabályait,	Hvt. vhr.
	22. a katonai igazgatási szervek elnevezését és illetékességi területét,	Hvt. vhr.
	23. a behívási akadályokat,	Hvt. vhr.

1. táblázat: A Hvt. felhatalmazó rendelkezései és a kapcsolódó jogszabályok (szerző szerk.)

A miniszteri szintű rendeletalkotási tárgykörök tekintetében is több esetben korábbi honvédelmi törvények alapján elfogadott végrehajtási rendeletek vannak a mai napig érvényben. A hadkötelesek katonai szolgálatra való alkalmasságának vizsgálatára vonatkozó szabályok tekintetében továbbra is a 15/2009. (X.6.) HM-EüM együttes rendelet van hatályban, amely a 2004-es Hvt.-hez kapcsolódóan került elfogadásra, így nincs összhangban

²² A hadkötelezettség férfiakra való korlátozásának kérdését a hátrányos megkülönböztetés szempontjából az Alkotmánybíróság még az Alkotmány vonatkozásában vizsgálta, megállapítva, hogy nem sérti a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, „*hogy a törvényhozó a honvédelmi kötelezettség körébe tartozó részkötelezettségek meghatározásakor tekintetbe veszi a női nem sajátosságait, valamint azt a történelmileg kialakult hagyományt, amely szerint a hadviselés a férfiak nem képviselőinek feladata. Lényegében ezt tette a honvédelmi törvény is, hiszen miközben a hadkötelezettséget a férfiakra korlátozta, nem mentesítette a női nem képviselőit a honvédelmi kötelezettség egyéb elemeinek teljesítése alól.*” Forrás: 46/1994. (X. 21.) AB határozat Indokolás II/6. pont

²³ Hvt. 3.§ 7. és 8. pont

²⁴ 402/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről (a továbbiakban: Hvt.vhr.)

a 2021-ben elfogadott Hvt. terminológiájával (például sorozás / katonai szolgálatteljesítés tervezése).²⁵

A katonai szolgálatra való behívás, a katonai szolgálat, valamint a leszerelés rendje tekintetében szintén legutóbb a 2004-es Hvt. felhatalmazása alapján fogadták el miniszteri rendelet, amely a behívással összefüggő részletszabályokat rögzíti.²⁶

A hadkötelezettség központi formája a katonai szolgálati kötelezettség. A lelkiismereti és vallásszabadság alternatívájaként a katonai szolgálati kötelezettség teljesítésére fegyver nélküli katonai szolgálat keretében biztosít lehetőséget az Alaptörvény az egyén kérelme alapján. Till Szabolcs tanulmányában felveti a polgári szolgálati alternatíva, mint a fegyveres erőkhöz kívül álló, fegyver nélküli szolgálatteljesítési forma hiányát és ennek emberi jogi szempontú vitathatóságát, utalva az Európai Emberi Jogi Bíróság joggyakorlatára is.²⁷ A sorkötelezettség megszüntetésével párhuzamosan a szolgálati kötelezettség korábban biztosított három formája – fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálat, illetve a polgári szolgálat²⁸ – kettőre csökkent a 2004-ben elfogadott honvédelmi törvény szerint (fegyveres katonai szolgálat és polgári szolgálat²⁹). Az Alaptörvény 2012. január 1-jével történt hatálybalépése, valamint a 2011-ben elfogadott Hvt. ebben újabb változást hozott, amennyiben a fegyveres katonai szolgálat alternatívájaként a fegyver nélküli katonai szolgálatot nevezte meg,³⁰ megszüntetve a polgári szolgálat intézményét.

A fegyver nélküli katonai szolgálat hatályos – a 2011-es Hvt.-hez hasonló – szabályozásával összefüggésben további aggályként merülhet fel, hogy a törvény nem nyújt – például a polgári szolgálat korábbi szabályozásával ellentétben – támpontokat a kérelem elbírálásának tekintetében, túl tágra nyitva a jogalkalmazó mérlegelési lehetőségét a hadköteles lelkiismereti és vallásszabadságának korlátozásában.³¹

2.2. Honvédelmi munkakötelezettség

A honvédelmi munkakötelezettség Hvt. szerinti célja az ország működőképességének fenntartása és helyreállítása, melynek érdekében a kötelezettség alá vont személy a képességeinek és egészségi állapotának megfelelő fizikai vagy szellemi munkát teljesít a számára kijelölt munkahelyen.³² Elrendelésére a Kormány rendeletben jogosult, minden,

²⁵ 15/2009. (X. 6.) HM–EüM együttes rendelet a hadkötelesek katonai szolgálatra való alkalmassága elbírálásának rendjéről

²⁶ 21/2006. (VIII. 8.) HM rendelet a hadkötelesek rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben történő katonai szolgálatra való behívásának, katonai szolgálatának és leszerelésének rendjéről

²⁷ Till Szabolcs (2021): Asterix és az európai munkaidő-szervezés újabb kihívásai. In: *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2021/3. sz., pp. 7-52.

²⁸ 1993. évi CX. törvény a honvédelemről

²⁹ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

³⁰ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

³¹ Tihanyi Miklós (2014): A katonai szolgálat és a vallásszabadság konfliktusa. In: *Hadtudományi Szemle*, 7. évf. 3. sz., pp. 191-206.

³² Hvt. 44. § (1) bekezdés

magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgár (tehát mind férfiak, mind nők) számára hadiállapot idejére.³³ Míg korábban nők esetén az 55. életév betöltése mentességi tényező volt,³⁴ e korbéli különbségtételt eltörölte a jogalkotó, a mentességet egységesen a 65. életév betöltéséhez köti férfiak és nők esetében egyaránt.³⁵ Ellátása történhet tartós vagy időleges honvédelmi munkakötelezettség keretében.

A honvédelmi munkakötelezettség időleges formája alól kivételt képeznek a védelmi és biztonsági szervezetek (így a Magyar Honvédség) különböző jogállásban foglalkoztatott munkavállalói. Emellett a törvény a kötelezettség teljesítése alól bizonyos személyi köröket mentesít az egyén családi helyzetére tekintettel (például várandós nők, kiskorú gyermeküket egyedül nevelők), fontos közérdekre való hivatkozással, vagy hivatásából adódóan (papok, lelkészek, rabbik).³⁶

A honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény végrehajtásáról szóló 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet rendelkezett a honvédelmi munkakötelezettség részletszabályairól, így meghatározta azon szervek körét, amelyeknél az arra kötelezett személy foglalkoztatható, az igénybevétel elveiről, valamint az időleges és tartós honvédelmi munkakötelezettségre vonatkozó sajátosságokról és járandóságokról.³⁷ Azonban erre vonatkozó részletszabályozás a későbbiekben sem a 2004-es, sem a 2011-es törvény végrehajtási rendeletében nem szerepelt. A jelenleg hatályos Hvt., valamint annak végrehajtási rendelete szintén nem tartalmaz a – kötelezettség célján, a kötelezetti, valamint a kivételi és mentességi körön túl – honvédelmi munkakötelezettség tekintetében rendelkezéseket, így a tartalmi kérdések 1993-as rendelethez hasonló szabályozása hiányként jelenik meg a jelenlegi jogi keretrendszerben.

További potenciális hiányként jelentkezhet Till Szabolcs korábban hivatkozott tanulmányában felvetett gondolat, miszerint „[h]a ugyanis elvárható körülmény az alternatív szolgálat szervezet-semlegessége, ezen elvárás akár a többi személyes szolgálati kötelezettségi formára is vetíthető.” Vagyis, mivel korábban polgári szolgálatot teljesített személy tekintetében nem kizárt a honvédelmi munkakötelezettség alá vonása, és felmerülhet az érintett intézmény honvédelmi érdekkörhöz kapcsolódása, akár e kötelezettség kapcsán is vitatható lehet a katonai szervezet-semleges alternatíva biztosításának hiánya.³⁸

2.3. Polgári védelmi kötelezettség

A bár klasszikusan honvédelmi kihívásokkal összefüggésben életre hívott, de az utóbbi időszakban alapvetően katasztrófavédelemmel összefüggésben alkalmazott polgári védelmi

³³ Magyarország Alaptörvénye XXXI. cikk

³⁴ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, 12.§ (2) g) pont

³⁵ Hvt. 44.§ (2) h) pont

³⁶ Hvt. 44. §

³⁷ A honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény végrehajtásáról szóló 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet, 109-113. §

³⁸ Till Szabolcs (2021): Asterix és az európai munkaidő-szervezés újabb kihívásai. In: *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2021/3. sz., pp. 7-52.

kötelezettséget 2012. január 1-jétől³⁹ a Vbö. hatálybalépéséig túlnyomóan a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló a 2011. évi CXXVIII. törvény (a továbbiakban: Kat.) szabályozta, a 2011-es Hvt.-ben a polgári védelem fegyveres összeütközések idejére értelmezett célját, illetve ezen időszakban végrehajtandó feladatait tartalmazta.

2022. november 1-jétől azonban a Vbö.-be került át a polgári védelmi kötelezettség céljának és tartalmának egységes – katasztrófa és fegyveres összetűzések idejére is kiterjedő – definiálása, a kötelezettség alóli mentesség, illetve azon személyek körének rögzítése, akik munkakörük ellátásával, közmegbízatás gyakorlásával látják el e kötelezettségüket, az elrendelés menete, jogosultjai és időbeli korlátai, a részkötelezettségek, valamint a kiképzésre és gyakorlatra vonatkozó szabályok. Az eljárási szabályokat pedig egységesen a Vbö. végrehajtási rendelete rögzíti.⁴⁰ Az integrált szabályozás szerint a polgári védelmi kötelezettség ellátásának célja az emberi élet, az emberi létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme, a vagyonbiztonság megóvásának előmozdítása, valamint humanitárius feladatok ellátása, mind katasztrófa-helyzetek, mind fegyveres összetűzések idején.⁴¹

Az ágazati törvények szabályozási hatáskörét azonban nem szüntette meg teljesen. A Kat. szabályozza továbbra is a polgári védelem szervezeti struktúráját és működésének főbb elemeit, valamint a katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatokat. A 2021-es Hvt. a korábbiakhoz hasonlóan csupán a fegyveres összeütközések időszakával összefüggő feladatkatalógust tartalmazza. A Vbö.-ben található meg azonban a feladatok „hierarchiáját” felállító (korábban a Hvt. által rögzített) rendelkezés, amely az előbb említett feladatok tekintetében megállapítja, hogy a „*polgári védelmi kötelezettséghez kapcsolódó feladatok ellátását fegyveres összeütközés idején a honvédelmi feladatok ellátásának elsődlegességével kell megszervezni.*”⁴²

Megemlítendő a polgári védelmi kötelezettség Vbö. általi újraszabályozásának azon eleme is, amely annak folyamatos ellátására vonatkozó elrendelését lehetővé tette minden különleges jogrend tekintetében (így veszélyhelyzetben is⁴³). Az ideiglenes (tizenöt napot meg nem haladó) polgári védelmi szolgálat elrendelésére okot adó körülmények azonban, ahogyan egyes szerzők rámutatnak, nem kellően tisztázottak az alaptörvényi és a Vbö.-ben foglalt szabályok alapján, ennek a katasztrófa és fegyveres összetűzések idején túlmutatóan, minden védelmi és biztonsági esemény kezelésére való kiterjesztése indokolt lehet.⁴⁴

³⁹ Ekkor helyezték hatályon kívül a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvényt.

⁴⁰ 402/2022. (X.24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről

⁴¹ Vbö. 8. § (1) bekezdés

⁴² Vbö. 8§ (4) bekezdés

⁴³ Korábban a Kat. rendkívüli állapot és szükségállapot idejére korlátozta a polgári védelmi szolgálat ellátására való kötelezés lehetőségét.

⁴⁴ László Viktória (2024): A védelmi és biztonsági szabályozási reform hatásai a polgári védelmi kötelezettségre vonatkozó alapvető szabályozásra. In: *Polgári Védelmi Szemle*, 16/különszám, pp. 340-352. A polgári védelem hatályos szabályozásáról lásd még: Muhoray Árpád (2024): A polgári védelmi feladatok a védelmi és biztonsági törvény értelmezésében. In: *Polgári Védelmi Szemle*, 16/különszám, pp. 28-44.

Fontos kiemelni, hogy a polgári védelem egyes feladatok tekintetében nem elsődleges felelősséggel rendelkezik, hanem az adott szakterület humán- és anyagi erőforrásait támogatva működik közre a védelemben. Ilyen például a vizek kártételei elleni védekezés ellátása, a menedékhelyről szóló törvény hatálya alá tartozó személy elhelyezése és ellátása, a tűzoltás, valamint a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás feladatainak ellátása. De ide sorolható a kulturális örökség védett elemeinek védelmében történő közreműködésre vonatkozó polgári védelmi feladat is.⁴⁵ Utóbbival kapcsolatban hiányként fogalmazható meg, hogy az csupán katasztrófavédelem szabályozási keretein belül jelenik meg,⁴⁶ a fegyveres összeütközések időszakában érvényes feladatkatalógus nem tartalmaz erre irányuló feladatszabást.⁴⁷ Bár elsődlegesen az érintett intézmények feladata az általa őrzött kulturális javak védelmére való felkészülés, illetve annak szakszerű végrehajtása,⁴⁸ ahogyan arra az orosz-ukrán konfliktus példája is rávilágít, a polgári védelem szerepet vállalhat a kulturális örökség elemeinek védelmében.⁴⁹

2.4. Gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség

A korábban a honvédelmi és katasztrófavédelmi törvényi szabályozásban szintén párhuzamosan kezelt gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség terén a korábban vizsgált kötelezettségeknél átfogóbb módon történt meg a jogi szabályozás integrációja: a vonatkozó rendelkezések mind a Hvt.-ből, mind a Kat.-ból teljes egészében átkerültek a Vbő.-be, a részletszabályok tekintetében pedig annak végrehajtási rendelete⁵⁰ vált egységesen irányadóvá.

A honvédelmi kötelezettségekkel ellentétben sem a polgári védelmi kötelezettség, sem a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség esetében nem rögzített az Alaptörvény különleges jogrendi helyzethez való kötöttséget, csupán célmeghatározást („honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében”) rögzített. Az elrendelésre okot adó körülmények tekintetében a Vbő. meghatározza, hogy *„a különleges jogrend idejét ide nem értve, a védelmi és biztonsági kötelezettségek teljesítése (...) akkor rendelhető el, ha az*

⁴⁵ a 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (a továbbiakban: Kat.), 52. § k) pont

⁴⁶ Itt érdemes megemlíteni, hogy a polgári védelemre vonatkozó korábbi szabályozás (1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről) egységesen szabályozta a katasztrófa és fegyveres összeütközés elleni védekezést, itt nevesítve volt a kulturális javak védelme.

⁴⁷ Egyes szerzők a honvédelmi törvényben szereplő listában a „lakosság és a lakosság ellátásához szükséges nemzetgazdasági javak mentése” keretébe sorolják e feladatkört annak kiterjesztő értelmezésével. Lásd: Horváth Zoltán (2019): A polgári védelem szervezeti struktúrájának és háborús feladatrendszerének változása a jogszabályok tükrében. In: *Műszaki Katonai Közlöny*, 29. évf. 3. sz., pp. 93-118.

⁴⁸ Jelenleg az emberi erőforrások miniszterének feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról szóló 49/2016. (XII.28.) EMMI rendelet tartalmazza a közgyűjtemények tekintetében irányadó honvédelmi felkészülési feladatokat.

⁴⁹ Civil Protection Department, Presidency of the Council of Ministers (2022): The Civil Protection's role in the protection of the cultural heritage in Ukraine. 2022. december 23. Elérhető: <https://www.protezionecivile.gov.it/en/notizia/civil-protections-role-protection-cultural-heritage-ukraine/> (Letöltés ideje: 2024.09.28.)

⁵⁰ 428/2022. (X.28.) Korm. rendelet a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól

elrendelésre okot adó feladatok ellátását az állam más módon nem tudja biztosítani, vagy a más módon történő ellátás a védelmi és biztonsági érdek jelentős sérelmével fenyegető késelelemmel járna együtt, vagy aránytalanul nagy ráfordítást igényelne.” Így a polgári védelmi kötelezettség és a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség esetén bár felmerülhet a különleges jogrendi időszakon kívüli alkalmazás, annak elrendelhetőségét a törvény a szükségesség és arányosság magasabb mércéjéhez köti.⁵¹

A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól szóló végrehajtási rendelet pontosítja tovább a potenciálisan érintett időszakokat honvédelmi célú igénybevétel (hadiállapot Kormány általi kezdeményezését követően, hadiállapot, honvédelmi válsághelyzet, váratlan támadás, szövetségesi kötelezettség teljesítése), valamint katasztrófavédelmi célú gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség teljesítése esetén („*katasztrófavédelmi feladat ellátásának biztosítása (...) különösen [de nem kizárólag – a szerz.] veszélyhelyzetben (...)]*).

Bár a hatályos szabályozás katasztrófavédelmi és honvédelmi célok érdekében való alkalmazásra szűkíti le a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségét alkalmazhatóságát, egyes szerzők felvetik, hogy a különleges jogrendi katalógus újraszabályozása mögött meghúzódó motivációk, illetve a különleges jogrendi rendkívüli intézkedések egységessége „*egyértelműen abba az irányba mutat, hogy nem kizárható egy ilyen fajta igény megjelenése szükségállapotot kiváltó körülmények kezelése kapcsán*”.⁵²

3. Védelmi és biztonsági bírság és a honvédelmi bírság

Érdeemes röviden kitérni arra is, hogy a Vbő. a benne foglalt kötelezettségekhez szankciórendszert is társít, felállítva a védelmi és biztonsági bírság intézményét,⁵³ amely a Btk.-ban foglalt bűncselekményi tényállások mellett lehetőséget biztosít többek között a védelmi és biztonsági kötelezettségek nem, vagy nem megfelelő teljesítése esetén való szankcionálásra. Ide tartozik a polgári védelmi, valamint gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség teljesítésére kötelezett által, kötelezettségének nem vagy nem megfelelő teljesítése. A bírság kiszabására a fővárosi és vármegyei kormányhivatal jogosult. A

⁵¹ Vbő. 7. § (2)

⁵² Kádár Pál – Till Szabolcs (2023): A védelemmel és biztonsággal összefüggő kötelezettségek – a Vbő. II. fejezete. In: Kádár Pál (szerk.): *A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja*. Nemzeti Közszerzőgálati Egyetem, Védelmi és Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, p. 120.

⁵³ Vbő. VIII. fejezet

szabályszegés formáinak tételes felsorolását⁵⁴ és a bírság mértékét az eljárási szabályokkal együtt a Vbö. végrehajtási rendelete határozza meg.⁵⁵

A korábban említett, a kötelezettségek kapcsán fennmaradó szabályozási kettősség ennek kapcsán is tetten érhető, tekintettel arra, hogy a honvédelmi kötelezettségek (pontosabban azok járulékos kötelezettségei) esetében továbbra is a Hvt. honvédelmi bírságra vonatkozó szabályozása az irányadó.⁵⁶ E bírság tekintetében szintén a fővárosi és vármegyei kormányhivatal jár el.⁵⁷

Összefoglalás

A tanulmány a védelmi és biztonsági kötelezettségek rendszerét vizsgálta, különös tekintettel a 2020 és 2022 közötti időszakban elfogadott jogszabályi reformokra, mint az Alaptörvény kilencedik, tizedik és tizenkettedik módosítása, az új Hvt. és Vbö., valamint az ezekhez kapcsolódó végrehajtási rendeletek elfogadása. A védelmi kötelezettségek megszervezése évszázadok óta az állam alapvető funkciói közé tartoznak, azonban ezek formája és jogi keretei az aktuális biztonsági kihívások és a technológiai fejlődés hatására folyamatosan módosulnak.

A 2022. november 1-jétől hatályba lépett új szabályozás célja a kötelezettségek átfogóbb és koherensebb megközelítése, amely a védelem és biztonság komplexitását hangsúlyozza. A Vbö. által bevezetett „védelmi és biztonsági kötelezettségek” terminológia és jogi keretrendszer átfogó keretet biztosít a polgári és katonai védelmi feladatok összehangolására. Ez különösen fontos, mivel a védelem nem szűkíthető le tisztán honvédelmi, katasztrófavédelmi vagy rendvédelmi feladatokra, valamint az állami intézményrendszeren túlmutató, szélesebb társadalmi szerepvállalást igényel.

A hadkötelezettség szabályozása is finomításra került, amely figyelembe veszi a modern hadviselés és képzés igényeit, például a járulékos kötelezettségek esetében, amelyek már békeidőben is érvényesíthetők. A megelőző védelmi helyzet kivezetésével azonban egyes szerzők kritikaként fogalmazzák meg a kiképzés tekintetében felmerülő kihívásokat, amely így a hadiállapotú időszakra korlátozva a válság kezelésére bevonható katonai képességek egy részének elvonását eredményezheti (kiképzési célokra).

---

⁵⁴ Ide sorolható: polgári védelmi adatszolgáltatással kapcsolatos kötelezettség elmulasztása; valótlan adat szolgáltatása; polgári védelmi bejelentéssel kapcsolatos kötelezettség elmulasztása; polgári védelmi megjelenéssel kapcsolatos kötelezettség elmulasztása; polgári védelmi szolgálat teljesítésének elmulasztása; gazdasági és anyagi szolgáltatással kapcsolatos kötelező adatszolgáltatás elmulasztása; gazdasági és anyagi szolgáltatással kapcsolatos valótlan adat szolgáltatása; gazdasági és anyagi szolgáltatás igénybevételével kapcsolatos kötelezettség elmulasztása

⁵⁵ 406/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági bírság szabályairól

⁵⁶ Ide sorolható, ha a kötelezett a hadiállapot kihirdetését megelőzően elrendelt járulékos kötelezettségének nem tesz eleget; ha a címzett az elrendelő okmány átvételét, vagy az abban szereplő kötelezettség tudomásul vételét megtagadja; ha a hadkötelezett a katonai igazolványát vagy a hadköteles az elrendelő okmányát másra átruházza, más őrizetére bízva, biztosítékul adja vagy külföldre viszi, az arra jogosult személy felszólítására nem mutatja fel.

⁵⁷ Hvt. 46. §

A hadkötelezettség részkötelezettségeként megjelenő katonai szolgálati kötelezettség kapcsán további kritikaként merül fel a polgári szolgálat mint alternatív teljesítési forma 2012-től való kivezetése a magyar jogrendből. A lelkiismereti- és vallásszabadság érvényesítésének biztosítása érdekében így nem áll rendelkezésre olyan szolgálati forma, amely a katonai szervezettől független formában teljesíthető hadkötelezettség bevezetése esetén.

A tanulmány megállapítja, hogy a hadkötelezettséggel és a honvédelmi munkakötelezettséggel összefüggő egyes kérdéseket a rendeleti szabályozás még nem rendez teljes mértékben. Az ezekkel kapcsolatos hiányosságok rendezése a jövőbeli szabályozás fontos iránya lehet. A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség kapcsán egyes szerzők rámutatnak annak esetleges szükségállapot-i jogrendre való kiterjeszhetőségére, éppen a törvény fent említett átfogó szemléletéből adódóan.

A polgári védelem kapcsán egy szakterület – a kulturális örökség védett elemeinek védelmében való közreműködés – kapcsán mutat rá a tanulmány, hogy az csupán a katasztrófavédelmi célú feladatok között szerepel, ugyanakkor a gyakorlatban fegyveres összetűzések idején is felmerülhet a polgári védelmi szervezetek bevonása e feladatok ellátásába.

Irodalomjegyzék

- 15/2009. (X. 6.) HM–EüM együttes rendelet a hadkötelesek katonai szolgálatra való alkalmassága elbírálásának rendjéről
- 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény végrehajtásáról
1993. évi CX. törvény a honvédelemről
1996. évi XXXVII. törvényt a polgári védelemről
2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2013. évi XCVII. törvény a honvédségi adatkezelésről, az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos katonai igazgatási feladatokról
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról
2021. évi XCIII. törvény indokolás a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvényhez
2022. évi XXI. törvény a honvédelmi adatkezelésekről
- 21/2006. (VIII. 8.) HM rendelet a hadkötelesek rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben történő katonai szolgálatra való behívásának, katonai szolgálatának és leszerelésének rendjéről
- 402/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről
- 406/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági bíróság szabályairól
- 428/2022. (X.28.) Korm. rendelet a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól
- 46/1994. (X. 21.) AB határozat
- 49/2016. (XII.28.) EMMI rendelet az emberi erőforrások miniszterének feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról
- A Magyar Köztársaság Alkotmánya (hatályos: 2011. december 31-ig). Forrás: <https://alkotmanybirosag.hu/alkotmany-1989/> (Letöltés ideje: 2024.09.28.)
- Balogh András József – Till Szabolcs Péter (2022): Új szabályozás, régi gondolatok, avagy aktuális kérdések a (hon)védelmi tevékenység hatékonyságának jogi alapjai kapcsán. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/29.
- Civil Protection Department, Presidency of the Council of Ministers (2022): The Civil Protection's role in the protection of the cultural heritage in Ukraine. 2022. december 23. Elérhető: <https://www.protezionecivile.gov.it/en/notizia/civil-protections-role-protection-cultural-heritage-ukraine/> (Letöltés ideje: 2024.09.28.)
- Horváth Zoltán (2019): A polgári védelem szervezeti struktúrájának és háborús feladatrendszerének változása a jogszabályok tükrében. In: *Műszaki Katonai Közlöny*, 29. évf. 3. sz., pp. 93-118.
- Kádár Pál – Till Szabolcs (2023): A védelemmel és biztonsággal összefüggő kötelezettségek – a Vbő. II. fejezete. In: Kádár Pál (szerk.): *A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Védelmi és Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, pp. 114-143.
- Kozák Attila – Hornyacsek Júlia (2012): A polgári védelem kialakulása, szerepe a katasztrófavédelem egységes rendszerében. In: *Bolyai Szemle*, 21. évf. 2. sz., pp. 157-184.
- László Viktória (2024): A védelmi és biztonsági szabályozási reform hatásai a polgári védelmi kötelezettségre vonatkozó alapvető szabályozásra. In: *Polgári Védelmi Szemle*, 16/különszám, pp. 340-352.

Magyarország Alaptörvénye, XXXI. cikk (1) bekezdés

Magyarország Alaptörvényének tizenkettedik módosítása indokolás

Muhoray Árpád (2024): A polgári védelmi feladatok a védelmi és biztonsági törvény értelmezésében. In: *Polgári Védelmi Szemle*, 16/különszám, pp. 28-44.

Petruska Ferenc: Military Conscription in Hungary - Previous and Current Regulations and Future Prospects. In: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2024/4.

Puskás Anna (2023): Az új honvédelmi törvény és a védelmi és biztonsági szabályozás reformjának összefüggései. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2023/7.

T/17432. számú törvényjavaslat indokolással - a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

Tihanyi Miklós (2014): A katonai szolgálat és a vallásszabadság konfliktusa. In: *Hadtudományi Szemle*, 7. évf. 3. sz., pp. 191-206.

Till Szabolcs (2021): Asterix és az európai munkaidő-szervezés újabb kihívásai. In: *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2021/3. sz., pp. 7-52.

Till Szabolcs Péter (2024): A védelmi és biztonsági szabályozási reform különleges jogrendi működési tapasztalatai, az alkotmányos szintű szabályozás fejlesztésének lehetséges irányai. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2024/3.

